

Eduskuntaryhmien ja puolueiden välisistä suhteista

AARRE TÄHTI

ABSTRACT

On the Relations
Between Parliamentar-
y Groups and Parties

The word »parliamentary group» («eduskuntaryhmä») is not mentioned in Finnish laws and other statutes. However, parliamentary groups have a very important role in the Parliament.

Between parliamentary groups and parties there are several relations which are based on the rules of the parliamentary groups and parties. It is typical, for example, that the rules determine membership in the parliamentary groups with reference to the parties. The rules may specify how the activities of the parliamentary groups are to be reported. Some rules of the parliamentary groups refer to the goals, principles, and rules of the parties.

The freedom and independence of the representatives is guaranteed in the Parliament Act, especially in Article 11. It is very problematic if the rules of the parliamentary groups and parties make it possible to weaken the status of the representatives.

1. Kysymyksenasettelu

Tässä artikkelissa erittelen vuoden 1991 valtiopäivillä toimineiden eduskuntaryhmien ja puolueiden välisiä suhteita.¹ Lähinnä oikeustieteen suunnasta lähestyttävää problematiikkaa pohjustetaan katsoyksella, joka koskee eduskuntaryhmien asemaa suomalaisten säädösten valossa.² Ryhmien ja puolueiden tosiasiallinen, säännöistä riippumaton vuorovaikutus sivuutetaan samoin kuin eduskuntaryhmien organisaatiota koskevat kysymykset.³

Puolueiden sääntöjä tarkastellaan sen sisältöisinä kuin ne olivat puolueiden asianomaisten toimielimien hyväksyminä vuoden 1991 toukokuun alkupuoliskolla. Huomiota ei kiinnitetä siihen, oliko mahdolliset sääntömuutokset jo merkitty rekisteriin.

Vuoden 1991 maaliskuussa pidettyjen eduskuntavaalien jälkeen eduskuntaan muodostui yhdeksän eduskuntaryhmää. Niistä kuudella oli saman vuoden toukokuussa kirjalliset säännöt. Nämä ryhmät ovat suuruusjärjestyksessä: Keskustan eduskuntaryhmä, Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmä, Vihreä eduskuntaryhmä, Suomen Kristillisen Liiton eduskuntaryhmä sekä Suomen Maaseudun Puolueen eduskuntaryhmä. Kirjallisia sääntöjä ei mainittuna ajankohtana ollut Vasemmistoliiton eduskuntaryhmällä, Svenska riksdagsgruppenilla eikä myöskään Liberaalisen Kansanpuolueen eduskuntaryhmällä. — Myös ryhmäsääntöjä eritellään sellaisina kuin ne olivat toukokuun 1991 alkupuoliskolla.

Kysymyksenasettelun tärkeitä taustavaikuttajia ovat valtiopäiväjärjestyksemme (13. 1. 1928/7,

¹ Kirjoitus perustuu syksyllä 1991 ilmestyneeseen artikkeliin »Eduskuntaryhmien asemasta, kelpoisuudesta ja toimivaldasta» (Tähti 1991a) ja on paljolti osa siitä. Käsiällä oleva teksti on viimeistelty vuoden 1992 maaliskuun alussa.

² Eduskuntaryhmien yhdistysoikeudelliseen asemaan ei kuitenkaan puututa. Tässä yhteydessä on mainittava, että eduskuntaryhmiä pidetään nykyään yhdistyslain (26. 5. 1989/503) 10 luvussa tarkoitettavina rekisteröimättöminä yhdistyksinä (ks. Halila ja Tarasti 1989, 549). Eduskuntaryhmistä yhdistysoikeuden näkökulmasta ks. Tähti 1991a, 52—70.

³ Eduskuntaryhmien organisaation pääpiirteistä ks. esim. Oksanen 1972, 96 ja Pere 1972, 62—64. Eduskuntaryhmien sisäisestä järjestysmuodosta historian valossa ks. von Bonsdorff 1982, 384—396.

VJ) 11 § ja sitä koskeva vallitseva tulkinta. VJ 11 §:

Edustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia eivätkä häntä sido mitkään muut määräykset.

VJ 11 §:n vallitsevaa tulkintaa sävyttää kolme merkittävää piirrettä:

- Eduskuntaryhmien sääntöjä ja muita »puolue-normeja» ei olla taipuvaisia pitämään oikeudellisina. VJ 11 § ei tulkinnan mukaan estä sitä, että kansanedustajat ovat ei-oikeudellisiksi luettavien normien alaisia.
- VJ 11 §:n katsotaan poistavan esimerkiksi puolueen ja eduskuntaryhmän antamien määräysten oikeudellisen sitovuuden.
- VJ 11 §:n sanotaan estävän puolue- ja ryhmäkurin tehostamisen oikeudellisilla sanktioilla.⁴

Näitä kolmea kohtaa ja niiden peruselementtejä ei voida löytää VJ 11 §:n sanamuodosta. Tärkein vallitsevaan tulkintaan liittyvä ongelma on kuitenkin se, että tässä tulkinnassa keskitetään huomio *oikeudellisiin* normeihin ja sanktioihin sekä *oikeudelliseen* sidonnaisuuteen. Vallitsevan tulkinnan nojalla voisi olettaa, että VJ 11 §:ssä olennaisin jaottelu on ei-oikeudellinen/oikeudellinen. Tällaiselle erottelulle ei kuitenkaan saada tukea VJ 11 §:stä, vaan pykälän perusteella merkittävin distinktio on oikeuden, totuuden ja perustuslain suhde »muihin määräyksiin».

VJ 11 §:ssä ei millään tavalla luokitella tai täsmennetä sidonnaisuuden ja muiden määräysten laatua. VJ 11 §:ssä ei näin ollen tarkoiteta muilla määräyksillä yksinomaan muita *oikeudellisia* määräyksiä. Kyse ei myöskään ole ainoastaan *oikeudellisesta* sitovuudesta ja sidonnaisuudesta. VJ 11 §:stä siis seuraa, että todellakaan *mitkään* muut tekijät kuin ne, jotka tuossa pykälässä on säädetty noudatettaviksi, *eivät mitenkään* sido kansanedustajia (Hakkila 1939, 407).

Tietyt puolue- ja ryhmäkurin kannalta keskeiset normit ja impulssit luokitellaan vallitsevassa tulkinnassa ilman muuta epäjuridisiksi. Kun VJ 11 §:n ei toisaalta katsota kieltävän tai ehkäisevän ei-oikeudellisten tekijöiden vaikutusta, avataan näin portit kansanedustajien vapauden, itsenäisyyden ja

riippumattomuuden sellaisille rajoituksille, joita ei kulloistenkin luokittelukriteerien perusteella pidetä oikeudellisina. Siltä osin kuin on kyse kansanedustajiin vaikuttamisesta, VJ 11 § jäisi näin ollen käytännöllisesti katsoen vaille konkreettista merkitystä (Tähti 1991d, 63—66).

2. Eduskuntaryhmät säädösten ja niiden esitöiden valossa

Suomen Hallitusmuodon (17. 7. 1919/94, HM) 2.1 §:n mukaan valtiolta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta. Kuten hyvin tiedämme, tosiasiaa eduskunnan vallankäytön sisällöstä ja tavoista suurelta osin päättävät kuitenkin puolueet ja eduskuntaryhmät. Tätä tietoa tukevia argumentteja löytyy kirjallisuudesta runsaasti. Esitän vain muutamia esimerkkejä. Ilkka Pereen mukaan eduskuntaryhmät ovat »eduskunnan toiminnassa de facto keskeisessä asemassa»⁵, »eduskunnan työskentelyn eräänlaisia perusyksiköitä»⁶ ja »eduskunnan toiminnan kannalta välttämättömiä instituutioita» (Pere 1972, 71). Hän mainitsee, että käytännön valtiolämässä on muodostunut eräänlainen imperatiivinen mandaatti: »... kansanedustajat ovat enemmän tai vähemmän voimakkaassa riippuvuussuhteessa puolueestaan ja eduskuntaryhmästä, joilla on näin ollen mahdollisuus painostaa jänsiään...» (Pere 1972, 60). Pere katsoo eduskuntaa voitavan pitää eduskuntaryhmien summana (mt., 36). Paavo Kastari on maininnut eduskuntaryhmissä käsiteltävän poliittisesti tärkeät kysymykset sekä kansanedustajien toimivan ja äänestävän ryhmässä päätettyjen kannanottojen mukaan.⁷ Göran von Bonsdorffin toteamuksen mukaan kansanedustajien on välttämätöntä liittyä poliittisiin ryhmiin, jotta he eivät menettäisi tai ainakaan huomattavasti vähentäisi tehokkaita vaikutusmahdollisuuksiaan (von Bonsdorff 1982, 369). Klaus Törnudd kirjoittaa kansanedustajien olevan useimmiten suurella määrällä riippuvaisia »ainakin puolueen eduskuntaryhmän, toisinaan jopa eduskunnan ulkopuolella toimivien puoluelinten päätöksistä» (Törnudd 1982, 658—659). Jaakko Nousiainen mainitsee, että keskeisissä poliittisissa asioissa edustajia sitovat päätökset teh-

⁵ Pere 1972, 2. Eduskuntaryhmien merkityksellisyydestä ks. myös mt:n s. 3—4, 35, 38 ja 67—71.

⁶ Pere 1972, 68. Pekka Nyholm (1961, 10) mainitsee eduskuntaryhmien vuoden 1907 valtiopäiviltä alkaen »muodostuneen eduskunnan työskentelyn eräänlaisiksi perusyksiköiksi».

⁷ Ks. Kastari 1977, 88. Ks. myös Kastari 1956, 771 ja Kastari 1969 133. Ks. lisäksi Kekkonen 1949, 7—8.

⁴ VJ 11 §:n vallitsevan tulkinnan osatekijöitä tai muotoutumista valaisevaa aineistoa: Kastari 1956, 770—771; Kastari 1969, 131—135; Pere 1972, 52—61; Kastari 1977, 85—91 ja 383—385; Hidén ja Saraviita 1989, 59; Tähti 1991b, 32—33 ja 45—49; Tähti 1991c, 448—452; Tähti 1991d, 39—45.

dään eduskuntaryhmien kokouksissa (Nousiainen 1989, 181).

Olavi Borgin mukaan on yksittäisen kansanedustajan toiminta pääsääntöisesti ollut ryhmän jäsenenä toimimista. Borg katsoo, että VJ 11 §:ään on kirjoitettu »edustuksellisen demokratian idealistinen määräyty». Idealistiseksi kutsumaansa ajatusta seuraten hän toteaa eduskuntaryhmät voitavan nähdä puolueorganisaatioista riippumattomina itsenäisinä eliminä tai päätöksentekijäryhminä. Samassa yhteydessä Borg kuitenkin muistuttaa, että puolueet lähettävät edustajat vaalien kautta valtiopäivätyöskentelyyn sekä ratkaisevasti ohjaavat ja käynnistävät valtiollista ja poliittista toimintaa. Hän lisää, että eduskuntaryö on tosiasiaa perustunut ryhmien toimintaan (Borg 1982, 459).

Ryhmänmuodostuksen ja eduskuntaryhmien yhtenäisyyden puolesta voidaan epäilemättä esittää lukuisia argumentteja. Niistä useimmat liittyvät valtiopäivätoiminnan tehokkuuteen ja ennakoitavuuteen tai ylipäätään tarkoituksenmukaisuuskysymyksiin. Tällaiset syyt ovat paljolti praktisia. Kun niitä arvioidaan oikeudellisesti, on vaikeata nähdä, kuinka niihin nojautumalla olisi mahdollista missään määrin tinkiä VJ 11 §:ssä säädetyistä »muiden määräysten» sitovuuden kiellosta. Tarkoituksenmukaisuuteen pyrkiminen ei anna valtaa vähentää oikeusnormien ehdottomuutta.

Seuraava Paavo Kastarilta peräisin oleva katkelma kuvaa edelleenkin eduskuntaryhmien yleistä roolia valtiopäiväkäytännössämme ja tuohon rooliin suhtautumista (Kastari 1977, 85—86):

Eduskuntaryhmillä on niin kuin monilla muillakin valtio- ja yhteiskuntakoneiston instituutioilla eräänlainen kaksinaisiasema. Ne ovat olennaisesti eduskunnan elimiä, joilla on tärkeä merkitys tämän keskeisen valtiokoneiston osan toiminnan ja sen päätöksenteon valmistelussa ja jäsentämisessä. Toisaalta ne ovat myös puolueiden orgaaneja, joiden välityksellä nämä keskeiset poliittiset voimatekijät kukin taholtaan vaikuttavat eduskunnan työskentelyyn. Samoin kuin varhaisempina aikoina ei ollut säännely taikka edes mainittu puolueita lainsäädännössä, ei myöskään eduskuntaryhmistä ole valtiopäiväjärjestyksessä enempää kuin eduskunnan työjärjestyksessäkään vähäisintä mainintaakaan.

Puolueiden osalta vaikeneminen säädännäisessä oikeudessa päättyi viimeistään puoluelain (10. 1. 1969/10) voimaantuloon vuonna 1969. Sen sijaan eduskuntaryhmistä käytetään edelleen kiertoilmaisuja. Hyvin selvästi tämä näkyy HM 36 §:n muut-

tamista koskevasta virallisaineistosta. Vuonna 1987 vahvistetussa muodossaan HM 36.2 § (26. 6. 1987/575) oli 1. 10. 1991 voimaan tulleeseen säännösmuutokseen asti seuraavanlainen:

Valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja syntyperäisiä Suomen kansalaisia. Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhemiestä ja eduskunnan eri ryhmiä kuultava sekä eduskunnan oltava koolla.

Säännöksessä mainitaan eduskunnan eri ryhmät, mutta ei eduskuntaryhmiä. Eduskunnan eri ryhmiä koskeva maininta epäilemättä kattaa myös eduskuntaryhmät, mutta sanamuoto ei rajaa kuultavia ryhmiä nimenomaan tai pelkästään eduskuntaryhmiin. HM 36 §:n muuttamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE) n:o 253/1984 vp. (s. 15 ja 17) ehdotettiin HM 36.2 §:n jälkimmäisen virkkeen muotoiluksi seuraavaa:

Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhemiestä ja eri ryhmiä kuultava ja eduskunnan oltava koolla.

Säännösehdotusta ja sen muotoilua perustellaan tai selvitetään HE:ssä muun muassa näin:

Kun perustuslain eduskuntaa ja parlamentarismia koskevat säännökset eivät rakennu puolueiden edustamisen ja puolueilta saadun luottamuksen varaan, ei kuulemista koskevaa säännöstä voida laatia puolueiden kuulemisen pohjalta. Myös viittaus eduskuntaryhmien kuulemiseen olisi sikäli ongelmallinen, että perustuslaissa ei tunneta lainkaan eduskuntaryhmiä eikä niiden asema muutenkaan ole lainsäädännössä vakiintunut. Sen vuoksi on päädytty sanamuotoon 'eduskunnan eri ryhmiä'. *Sanamuoto ei virallista eduskuntaryhmiä* eikä muodollisesti sido kuulemista eduskuntaryhmien toimintaan.⁸

Katkelmasta on nähtävissä haluttomuus eduskuntaryhmien virallistamiseen⁹. Varauksellinen

⁸ HE n:o 253/1984 vp., s. 12 (kursivointi A.T:n). HM 36 §:n muutoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan myös *eri poliittisten ryhmien* ja tasavallan presidentin välisestä yhteydenpidosta (ks. HE n:o 253/1984 vp., s. 12). Eduskunnan perustuslakivaliokunta ehdotti mietinnössään (PeVM), että lakiehdotus hyväksyttäisiin muun muassa siten tarkennettuna, että HM 36.2 §:ssä eksplisiittisesti mainittaisiin *eduskunnan* eri ryhmien kuuleminen (ks. PeVM n:o 11/1986 vp., s. 4 ja 5). Tämä muutosehdotus johti tulokseen, kuten HM 36.2 §:n tekstistä (26. 6. 1987/575) huomataan.

⁹ Heikki Halila (1991, 89) viittaa vuonna 1987 muutetun HM 36 §:n »eduskunnan eri ryhmiä» koskevaan kohtaan ja toteaa eduskuntaryhmän statuksen ja sen suhteen puolueeseen jääneen »ilmeisen tarkoituksellisesti määrittämättä».

asenoituminen niiden virallistamiseen on sopinut ja sopii hyvin yhteen VJ 11 §:n vallitsevan tukinnan kanssa.

Äskeisessä lainauksessa oleva puolueiden edustamista koskeva maininta pitää täysin paikkansa, koska siinä tarkoitetaan vain *perustuslakeihin* sisältyviä eduskuntaa ja parlamentarismia koskevia säännöksiä. Sikäli kuin perustuslaeissamme on kyse valtiopäiväedustuksesta, eduskunnan sanotaan edustavan Suomen kansaa.

— HM 2.1 §:

Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.

— VJ 1 §:

Valtiopäiville kokoontunut Eduskunta edustaa Suomen kansaa.

Sen sijaan alemmanasteisten säädösten perusteella edustaminen joutuu jossain määrin uuteen valoon. Seuraavat säännökset tukevat käsitystä, jonka mukaan eduskunnassa ovatkin edustettuina puolueet ja kansanedustajat edustavat puolueita.

— Laki kansanedustajain vaaleista, 26.2 § (16. 5. 1975/319) (kursivointi A.T:n):

Sama henkilö saadaan asettaa vain *yhden puolueen ehdokkaaksi* ja ainoastaan yhdessä vaalipiirissä.¹⁰

— Puoluelain, 9.1 § (5. 1. 1973/1) (kursivoinnit A.T:n):

Valtion tulo- ja menoarvion rajoissa voidaan *eduskunnassa edustettuna olevalle puolueelle* myöntää avustusta sen säännöissä ja yleisohjelmassa määritellyn julkisen toiminnan tukemiseen. Avustus on jaettava *puolueiden* viimeksi toimitetuissa kansanedustajain vaaleissa *saamien edustajanpaikkojen lukumäärien* osoittamassa suhteessa. Jos eduskuntavaalien välisenä aikana kunkin vuoden valtion tulo- ja menoarvion julkaisemiseen mennessä vähintään puolet *jotakin puoluetta edustaneista* ja puolueen valtionavustusosuutta laskettaessa mukaan luetuista kansanedustajista on ilmoittanut eduskunnan puhemiehelle *luopuvansa edustamasta tätä puoluetta* eduskunnassa, on avustuksen jakoperustetta tarkistettava siten, että tapahtuneet siirtymiset otetaan huomioon.

— Asetus puolueiden toiminnan tukemiseen myönnettävistä avustuksista, 1 §:n 1 ja 2 mo-

mentti (29. 12. 1973/985) (kursivoinnit A.T:n):

Puoluelain 9 §:ssä tarkoitettu avustus myönnetään puolueelle sen tekemän hakemuksen perusteella. Hakemuksessa puolueen on ilmoitettava niiden *puoluetta edustavien kansanedustajien* nimet, joiden osalta valtionavustusta haetaan, sekä puolueen postisiirtotilin numero.

Niiden kansanedustajien osalta, joita valtionavustuksia viimeksi jaettaessa ei ole otettu lukuun puolueen valtionavustusosuutta määrättäessä, maksetaan avustus sille tai *niille puolueille, joita mainitut kansanedustajat ovat ilmoittaneet haluavansa edustaa* eduskunnassa. Tällainen ilmoitus on asianomaisen kansanedustajan tehtävä eduskunnan puhemiehelle kysymyksessä olevan avustusten jakovuoden tulo- ja menoarvion julkaisemiseen mennessä.

HM 2.1 §:ssä ja VJ 1 §:ssä siis on varauksettomana lähtökohtana, että eduskunta edustaa kansaa. Kansanedustajien vaaleista annetussa laissa taas mainitaan puolueen ehdokkaasta sekä puoluelaissa eduskunnassa edustettuna olevasta puolueesta, puolueiden saamista edustajanpaikoista ja puoluetta edustaneista kansanedustajista. HM 95.1 §:n mukaan hallitusmuotoa ei voida muuttaa, selittää tai kumota taikka tehdä siitä poikkeuksia muussa järjestyksessä kuin perustuslaista yleensä on säädetty. VJ 94.1 §:ssä on vastaavanlainen säännös VJ:n osalta. Laki kansanedustajain vaaleista (13. 6. 1969/391) ja puoluelaki sekä niiden edellä mainitut muutokset on säädetty tavallisessa sääntämisenjärjestyksessä.¹¹ Näiden lakien säätämisjärjestyksestä päätellen ei poikkeuksena HM:sta ja VJ:stä ilmeisestikään ole pidetty esimerkiksi sitä, että säädöksissä mainitaan puolueen ehdokkaista, puolueen edustamisesta ja puolueiden saamista edustajanpaikoista. Oikeudellisesti arvioiden olisi nähdäkseni kuitenkin mahdotonta tai joka tapauksessa erittäin vaikeata perustellusti väittää, että kansan edustaminen ja puolueiden edustaminen ovat täsmälleen sama asia. Tätä pulmallisuutta ei poista esimerkiksi se, että puolueena rekisteröitävän yhdistyksen sääntöjen tulee turvata kansanvaltaisten periaatteiden noudattaminen yhdistyksen toiminnassa ja päätöksenteossa (puoluelain 2.1 §:n 3 kohta).

HM 36.2 §:ää koskevaa ehdotusta muotoiltaessa pyrittiin siis asettamaan eduskunnan eri ryhmien

¹⁰ Myös valitsijayhdistykset voivat toki asettaa kansanedustajachdokkaita. Ks. esim. kansanedustajain vaaleista annetun lain 31 a §.

¹¹ Mainittakoon, että asetus puolueiden toiminnan tukemiseen myönnettävistä avustuksista (19. 1. 1973/27) on annettu puoluelain 12 §:n nojalla. Ks. puoluelain 12 § ja em. asetuksen johtolause.

kuuleminen yhdeksi edellytykseksi valtioneuvoston kokoonpanon merkittävälle muutoksille. Seuraava tämän säännösehdotuksen perusteluista oleva katkelma on hieman jännitteisessä suhteessa tähän tavoitteeseen (HE n:o 253/1984 vp., s. 12; kursivointi A.T:n):

Sanamuodon voidaan katsoa vastaavan käytäntöä myös sikäli, että *muidenkin (puolueen edustajien) kuin kansanedustajien osallistuminen käytäviin keskusteluihin sopii sanamuodon puutteisiin.*

On kovin epävarmaa, mahdollistaako *eduskunnan* eri ryhmien kuulemista koskeva maininta sellaisten *puolueen* edustajien kuulemisen, jotka eivät ole kansanedustajia. Millä perusteella tuollaiset henkilöt voisivat kuulua eduskunnan eri ryhmiin?¹² — Linaus voidaan lisäksi ymmärtää niinkin, että hallituksen esitystä laadittaessa kansanedustajia on pidetty puolueiden edustajina.

Vuoden 1991 lokakuun alusta voimaan tulleen muutoksen (22. 7. 1991/1074) jälkeen HM 36.2 § on tällainen:

Valtioneuvoston jäseniksi kutsuu presidentti, eduskunnan eri ryhmiä kuultuaan, rehellisiksi ja taitaviksi tunnettuja Suomen kansalaisia. Valtioneuvoston kokoonpanon merkittävästi muuttuessa on eduskunnan puhemiestä ja eduskunnan eri ryhmiä kuultava tilanteesta sekä eduskunnan oltava koolla.

Momentin ensimmäiseen virkkeeseen on lisätty maininta eduskunnan eri ryhmien kuulemisesta ja virkkeestä on jätetty pois sana »syntyperäisiä». Toiseen virkkeeseen on lisätty sana »tilanteesta». HM:n muuttamista koskevassa HE:ssä (n:o 232/1988 vp.) ehdotettiin HM 36 §:ää muutettavan vain siten, että syntyperäisyyttä koskeva vaatimus olisi poistettu (HE n:o 232/1988 vp., s. 29 ja 39). Näin ollen ei HE:n yksityiskohtaisissa perusteluissa HM 36.2 §:n kohdalla mainita mitään eduskunnan eri ryhmien kuulemisesta.¹³ Ryh-

mien kuulemista koskeva HM 36.2 §:n ensimmäisessä virkkeessä oleva edellytys muotoiltiin vasta perustuslakivaliokunnassa. Sen mietinnössä mainitaan HM 36 §:ää käsiteltäessä kolme kertaa nimenomaisesti eduskuntaryhmät (PeVM n:o 10/1989 vp., s. 11 ja 15).

Eduskuntaryhmien olemassaoloon ja asemaan suhtautumisessa on näin tultu vaiheeseen, jossa valtiopäiväasiakirjoissa puhutaan avoimesti eduskuntaryhmistä mutta säädöksissä ei lainkaan.¹⁴ Nykyään (maaliskuussa 1992) esimerkiksi HM 27.2 ja 36.2 § mahdollistavat eduskuntaryhmien aseman faktisen tunnustamisen edellyttämällä kuultavan eduskunnan eri ryhmiä, joilla valtiopäivädokumenteissa tarkoitetaan eduskuntaryhmiä. On lähes makuasia, katsotaanko eduskuntaryhmien asema jo virallistetun vai pelkästään tosiasiassa tunnustetun. Aseman tunnustamisen ja virallistamisen välinen rajanveto on tässä tapauksessa hiuksenhieno.¹⁵

Valtion tulo- ja menoarvioihin on vuodesta 1967 alkaen sisältynyt määräraha eduskuntaryhmille ryhmäkanslioita varten (Tähti 1991a, 59—61). Rahallisen tuen antaminenkaan ei ole johtanut eduskuntaryhmien aseman järjestämiseen säädöksillä. Tilanne on sangen erikoinen. Valtion varoja annetaan tahoille, joita ei haluta mainita säädöksissä. Tietyin varauksin voidaan sanoa, että valtion tulo- ja menoarvion noudattaminen suorastaan edellyttää eduskuntaryhmien olemassaoloa.

Kirjallisuuden ja säädösvalmisteluasiakirjojen perusteella voidaan kokoavasti todeta, että eduskuntaryhmien asemaa ja toimintaa on vältetty sääntelemästä säädöksillä. Yhtäältä on ehkä tahdottu estää sellaisen vaikutelman syntyminen, että eduskuntaryhmillä olisi selkeä juridinen status suhteessa puolueiden (muuhun) organisaatioon, toisaalta taas on varottu antamasta eduskuntaryhmien jäseniinsä suuntaamalle vallankäytölle virallisuuden leimaa.¹⁶

¹² HE:ssä säännösehdotuksen (HM 36.2 §:n) nyt puheena oleva osa oli muodossa »eduskunnan puhemiestä ja eri ryhmiä». Jos sana »eduskunnan» olisi viitannut vain puhemieheen, nyt tarkasteltava perustelujen lausuma olisi helpompi ymmärtää. Tällainen oletus on kuitenkin kestämaton, koska HE:n perusteluissa mainitaan hieman aikaisemmin nimenomaan *eduskunnan* eri ryhmät.

¹³ Sen sijaan HM 27 §:ää koskevassa muutosehdotuksessa mainitaan eduskunnan eri ryhmien kuuleminen ja ehdotuksen perusteluissa sivutaan eduskuntaryhmien kuulemista (HE n:o 232/1988 vp., s. 21—22, 29 ja 39). Eduskunnan eri ryhmien kuulemista koskeva edellytys sisältyy myös HM 27.2 §:ään sellaisena kuin tämä säännös tuli voimaan 1. 10. 1991 (22. 7. 1991/1074).

¹⁴ Eduskuntaryhmiä tosin tarkoitettaneen eduskunnan työjärjestyksessä käsitteellä »edustajaryhmä». Ks. eduskunnan työjärjestyksen 7.1 §:n 6 kohta (13. 2. 1987/318), 20 c § (30. 10. 1990/1058) ja 37 § (30. 10. 1990/1058).

¹⁵ Martti Noponen (1989, 61) toteaa vuonna 1987 vahvistettuun HM 36 §:n muutokseen viitaten, että eduskuntaryhmillä on »virallisestikin oikeus tulla kuulluiksi hallitusta muodostettaessa, jos valtioneuvoston kokoonpano merkittävästi muuttuu». Hän myös katsoo, että eduskuntaryhmillä on perustuslaeilta tunnustettu sija lainsäädäntöprosessissa.

¹⁶ Ilkka Pere (1972, 48) on maininnut lähtökohdaksi, »että eduskuntaryhmät eivät voi olla oikeudellisessa riippuvuussuhteessa puoluejärjestöistä, ilman että joudutaan ristiriitaan kansanedustajan oikeudellisen riippumattomuuden turvaavan VJ 11 §:n kanssa».

3. Eduskuntaryhmien asema puolueiden säännöissä

3.1. Eduskuntaryhmien jäsenet

Vasemmistoliittoa ja Suomen Kristillistä Liittoa (SKL) lukuun ottamatta on kaikkien eduskuntaryhmien kirjallisissa säännöissä nimenomainen eduskuntaryhmän kokoonpanoa koskeva kohta.¹⁷

— Suomen Keskusta r.p:n sääntöjen 27 §:

Puolueen eduskuntaryhmän muodostavat eduskuntaryhmien Vasemmistoliiton ja Suomen Kristillisen Liiton (SKL) lukuun ottamatta on kaikkien eduskuntaryhmien kirjallisissa säännöissä nimenomainen eduskuntaryhmän kokoonpanoa koskeva kohta.¹⁷

— Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p:n (SDP) sääntöjen 46 §:

Puolueosaston jäsenenä olevat kansanedustajat muodostavat Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen muuttamista koskevat asiat käsitellään valmistavasti asiantuntijaryhmässä, johon kuuluu vähintään kaksi eduskuntaryhmän ja yhtä monta puoluetuomioikunnan keskuudestaan valitsemaa jäsentä.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kulttuurin kalenterivuodelta puoluevaltuustolle esittämä toimintakertomus käsitellään sääntömääräisenä asiana puoluevaltuuston kevätkokouksessa ja varsinaisessa puoluekokouksessa.

— Kansallinen Kokoomus r.p:n sääntöjen 14 §:

Puolueen nimeä käyttämään oikeutetun eduskuntaryhmän muodostavat ne puolueen paikallisyhdistysten jäseninä olevat kansanedustajat, jotka ovat yhtyneet kannattamaan puolueen ohjelmaa ja jotka ryhmä jäsenikseen hyväksyy. Eduskuntaryhmä esittää kertomuksen kuluneelta toimikaudelta varsinaiselle puoluekokoukselle ja valtuuston kevätkokoukselle. Neuvoteltaessa osallistumisesta hallitusvastuuseen ja muista tärkeimmistä poliittisista kysymyksistä on järjestettävä eduskuntaryhmän ja puolueen valtuuston yhteisiä kokouksia ja päätökset tehtävä niissä. Muulloinkin on järjestettävä yhteisiä tilaisuuksia, milloin puolueen valtuusto, hallitus tai eduskuntaryhmä tekee asiasta esityksen.

— Katkelma Ruotsalainen kansanpuolue r.p:n (RKP) sääntöjen 5.1 §:stä:

Riksdagsmän som är medlemmar i Svenska folkpartiets medlemsföreningar bildar svenska riksdagsgruppen.

— Vihreä Liitto r.p:n sääntöjen 20 §:

Yhdistyksen eduskuntaryhmän muodostavat ne kansanedustajat, jotka on valittu yhdistyksen jäsenyhdistysten ehdokkaiksi 19. pykälän mukaisesti asettamista henkilöistä, sekä kansanedustajista, jotka eduskuntaryhmä myöhemmin hyväksyy jäseniksi.

— Suomen Maaseudun Puolue r.p:n (SMP) sääntöjen 18 §:

Puolueella on eduskunnassa yksi eduskuntaryhmä. Puoluehallitus päättää puolueen osallistumisesta hallitukseen eduskuntaryhmää kuuluttuaan.

Jokaisen eduskuntaryhmän jäsenen on oltava puolueen jäsenenä olevan puolueosaston lailinen jäsen.

— Liberaalinen Kansanpuolue r.p:n (LKP) sääntöjen 37 §:

Puolueen eduskuntaryhmän muodostavat ne kansanedustajat, jotka ovat puolueen jäseniä tai jotka on valittu Liberaalisen Kansanpuolueen asettamista ehdokkaista tai jotka puoluehallitus on vaalikauden aikana hyväksynyt puolueen eduskuntaryhmään.

3.2. Eduskuntaryhmät ja niiden jäsenet puolueiden toiminnassa

Kansanedustajien jäsenyys puolueen toimielimissä ja osallistuminen niiden toimintaan ovat tyypillisiä puolueiden säännöissä säänneltyjä aihepiirejä. Suomen Keskustan puoluevaltuustokuntaan valitaan eduskuntaryhmästä kolme jäsentä ja heille varajäsenet (Suomen Keskustan sääntöjen 17.2 §). Eduskuntaryhmän jäsenillä on läsnäolo- ja puheoikeus puoluevaltuustokunnan kokouksessa (17.4 §). Keskustan puoluevaltuustokunnan syyskokouksessa valitaan puolueen eduskuntaryhmästä jäsen ja varajäsen puoluehallitukseen (21 §:n 5 kohta; ks. myös 23.1 §). Keskustan työvaliokuntaan kuuluu eduskuntaryhmästä puoluehallitukseen valittu jäsen (26.1 §).

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä voi tehdä SDP:n puoluekokoukselle aloitteita (SDP:n sääntöjen 14.1 §). Eduskuntaryhmän puheenjohtajalla on puoluekokouksessa sekä puoluevaltuus-

¹⁷ Kuten jäljempänä nähdään, myös Vasemmistoliiton ja SKL:n säännöissä toki muutoin eri tavoin sivutaan eduskuntaryhmiä.

ton ja puoluetuimikunnan kokouksissa puhe- ja esitysoikeus (15.2, 36.2 ja 38.9 §). Eduskuntaryhmän jäsenillä on puoluekokouksessa läsnäolo- ja puheoikeus (15.3 §). Puolueneuvoston kokouksissa on eduskuntaryhmän valtuutetuilla edustajilla läsnäolo- ja puheoikeus (36.3 §).

Kokoomuksen eduskuntaryhmän jäsenillä on läsnäolo- ja puheoikeus puoluekokouksessa samoin kuin Kokoomuksen valtuuston kokouksissa (Kokoomuksen sääntöjen 7.4 ja 9.4 §). Eduskuntaryhmällä on oikeus tehdä puoluekokoukselle aloitteita (7.6 §). Kun Kokoomuksen hallitukseen valitaan jäseniä, pitää enemmistön olla muita kuin Kokoomuksen eduskuntaryhmän jäseniä (11.2 §).

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän jäsenillä on liittovaltuuston kokouksissa läsnäolo- ja esitysoikeus (Vasemmistoliiton sääntöjen 7 §:n viimeinen momentti). Eduskuntaryhmän puheenjohtajalla on puhe- ja esitysoikeus liittohallituksen kokouksissa (10 §:n viimeinen momentti).

RKP:n sääntöjen 6.5 §:

Då centralstyrelsen, kretsstyrelserna, centralstyrelserna för partiets ungdomsorganisation och kvinnoorganisation, svenska riksdagsgruppen jämte tio av centralstyrelsen årligen valda personer, av vilka minst två bör företräda övriga Finlands krets, sammanträder till gemensamt möte, benämns detta partiråd.

RKP:ssa keskushallituksen (centralstyrelsen) on pidettävä jatkuvasti yhteyttä eduskuntaryhmään (RKP:n sääntöjen 9.6 §:n 3 kohta). Eduskuntaryhmän puheenjohtaja kuuluu keskushallituksen työvaliokuntaan (10.2 §).

Vihreän Liiton valtuuskunta »voi asettaa asioiden valmistelua ja päätösten toimeenpanoa varten toimeenpanoryhmän, johon kuuluu enintään viisi valtuuskunnan jäsentä sekä yksi eduskuntaryhmän nimeämä henkilö jäsenenä» (Vihreän Liiton sääntöjen 8 §).

SKL:n puoluevaltuuskuntaan kuulumattomilla puolueen kansanedustajilla on puoluevaltuuskunnan kokouksissa puheoikeus (SKL:n sääntöjen 13.4 §).

3.3. Raportoiminen eduskuntaryhmien toiminnasta

Lähes kaikkien eduskuntapuolueiden säännöissä määrätään siitä, kuinka eduskuntaryhmän toiminnasta raportoidaan puolueelle. SDP:ssa, Kokoomuksessa, SKL:ssa, SMP:ssa ja LKP:ssa eduskuntaryhmän toimintaa koskeva kertomus käsitellään

tai esitetään varsinaisessa puoluekokouksessa.¹⁸ RKP:n varsinaisilla puoluepäivillä (ordinarie partidag) taas käydään yleispoliittista keskustelua eduskuntaryhmän kertomuksen perusteella (RKP:n sääntöjen 8.1 §:n 12 kohta).

Eduskuntaryhmien toimintaa seurataan sääntöjen nojalla muutoinkin kuin puoluekokouksissa. SDP:n puoluevaltuusto käsittelee eduskuntaryhmän kertomuksen päätyneeltä kalenterivuodelta puoluekokousta varten (SDP:n sääntöjen 37.1 §:n 8 kohta ja 46.3 §). Kokoomuksen valtuuston kevätkokouksessa käsitellään eduskuntaryhmän toimintaa koskeva selonteko (Kokoomuksen sääntöjen 10.3 §). LKP:n puoluevaltuuston kevätkokouksessa käsitellään puolueen eduskuntaryhmän toimintakertomusta (LKP:n sääntöjen 20.2 §:n 5 kohta).

Keskustan eduskuntaryhmän toimintakertomus esitetään puoluevaltuuskunnan vuosikokouksessa (Suomen Keskustan sääntöjen 20 §:n 4 kohta). Vasemmistoliitossa eduskuntaryhmän toimintakertomus käsitellään liittovaltuuston sääntömääräisessä syyskokouksessa (Vasemmistoliiton sääntöjen 7.3 §:n 2 kohta).

3.4. Eduskuntaryhmät ja hallituskysymys

Miltei kaikkien eduskuntapuolueiden säännöissä määrätään myös siitä, millä tavoin eduskuntaryhmä voi vaikuttaa hallitukseen osallistumista koskevaan päätöksentekoon tai sen valmisteluun. Hallituskysymystä koskevat sääntöjen kohdat ovat Keskustan ja SDP:n säännöissä niin yksityiskohdaisia ja vivahteikkaita, että ne on tarkoituksenmukaisinta esittää sellaisenaan.

— Suomen Keskustan sääntöjen 28 §:n momentit 2—4:

Puolueen osallistumisesta hallitusvastuuseen neuvottelevat puoluehallituksen ja Keskustan eduskuntaryhmän nimeämät hallitusneuvottelijat. Hallitusneuvottelijoihin kuuluvat puolueen puheenjohtaja, kolme (3) varapuheenjohtajaa ja puoluesihteri sekä eduskuntaryhmän puheenjohtaja ja kaksi (2) varapuheenjohtajaa. Hallitusneuvottelijoita johtaa puolueen puheenjohtaja.

Hallitusneuvottelijat esittelevät neuvotteluiden tuloksen puoluehallitukselle ja eduskuntaryhmälle. Puolueen osallistumisesta hallitusvastuu-

¹⁸ SDP:n sääntöjen 16.1 §:n 3 kohta ja 46.3 §, Kokoomuksen sääntöjen 8.1 §, SKL:n sääntöjen 10 §:n 6 kohta, SMP:n sääntöjen 12.1 §:n 6 kohta sekä LKP:n sääntöjen 13.1 §:n 7 kohta.

seen päättää puoluehallituksen esityksestä puoluevaltuuskunnan ja eduskuntaryhmän yhteinen kokous, jossa jokaisella on yksi (1) ääni.

Puolueen ehdokkaat maan hallituksen jäseniksi nimetään puoluehallituksen ja eduskuntaryhmän yhteisessä kokouksessa, jossa jokaisella on yksi (1) ääni ja jota johtaa puolueen puheenjohtaja.

— SDP:n sääntöjen 45 §:

Puoluetoimikunta ja Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä nimeävät hallitusneuvotteluihin liittyviä asioita valmistelemaan toimikunnan, johon kuuluu puheenjohtajana puoluetoimikunnan puheenjohtaja ja kahdeksan muuta jäsentä, joista neljä nimeää puoluetoimikunta ja neljä Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä. Tämän toimikunnan jäsenet edustavat puoluetta hallitusneuvottelijoina ja ovat läsnäoloa puheoikeutettuja puolueuuvoston, puoluetoimikunnan ja Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän kokouksissa niiden käsitellessä tässä pykälässä tarkoitettuja asioita.

Puoluetoimikunta toimittaa hallitusneuvottelijoiden esityksen puolueuuvostolle. Samassa yhteydessä puolueuuvostolle on toimitettava myös puoluetoimikunnan ja Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän hallitusneuvottelijoiden esityksestä antamat lausunnot.

Puolueuuvosto määrittelee puolueen kannan hallituksen ohjelmaan, päättää puolueen osallistumisesta hallitukseen sekä nimeää puolueen ehdokkaan hallituksen muodostajaksi ja puolueen ehdokkaat valtioneuvoston jäseniksi. Puolueuuvosto voi siirtää puolueen osallistumista hallitukseen koskevat asiat puoluetoimikunnan päätettäväksi. Ennen kuin puoluetoimikunta luovuttaa puolueen kannanotton hallituksen ohjelmasta tai hallitukseen osallistumisesta taikka esityksen puoluetta edustavista valtioneuvoston jäsenistä hallituksen muodostajalle tai pääministerille, on sen varattava Sosialidemokraattiselle eduskuntaryhmälle mahdollisuus esittää lausuntonsa asiasta.

Muiden puolueiden säännöissä tätä aihepiiriä koskevat pykälät ovat suppeampia. *Kokoomuksen* säännöissä määrätään eduskuntaryhmän roolista hallituskysymyksen ratkaisemisessa, että hallitusvastuuseen osallistumisesta neuvoteltaessa tulee järjestää eduskuntaryhmän ja puolueen valtuuston yhteisiä kokouksia, joissa myös tehdään päätökset (*Kokoomuksen* sääntöjen 14 §). Ennen kuin *RKP:ssa* tehdään hallitusmyötävaikutusta (regeringsmedverkan) koskevia päätöksiä, on eduskuntaryhmän ja puolueen keskushallituksen neuvotel-

tava (*RKP:n* sääntöjen 9.4 §). *Vihreän Liiton* osalta päätetään hallitusyhteistyöhön osallistumisesta ja hallitusyhteistyön lopettamisesta eduskuntaryhmän ja valtuuskunnan yhteisessä kokouksessa. Kokouskutsun antavat valtuuskunnan ja eduskuntaryhmän puheenjohtajat yhteisesti (*Vihreän Liiton* sääntöjen 21.2 §). *SKL:n* puoluevaltuuskunta ja eduskuntaryhmä päättävät yhteisessä kokouksessaan hallitukseen osallistumisesta (*SKL:n* sääntöjen 25 §). *LKP:ssa* hallitusvastuuta koskevan päätöksen tekevät puoluevaltuusto ja eduskuntaryhmä yhdessä (*LKP:n* sääntöjen 38.2 §).

4. Eduskuntaryhmien suhteet puolueisiin ryhmäsääntöjen perusteella

4.1. Jäsenyys eduskuntaryhmissä

Kaikissa kirjallisissa ryhmäsäännöissä on ryhmän jäsenyys määritetty puolueeseen viittaamalla:

— Keskustan eduskuntaryhmän sääntöjen 1 §:

Keskustan eduskuntaryhmän muodostavat Suomen Keskusta r.p:n ehdokaslistoilta valitut kansanedustajat sekä ne kansanedustajat, jotka eduskuntaryhmä hyväksyy jäsenikseen.

— Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen 1.2 §:

Ryhmän muodostavat Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen, jota kutsutaan näissä säännöissä puolueeksi, osastojen jäseninä olevat kansanedustajat.

— Katkelma Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän sääntöjen 1.1 §:n alusta:

Kansallinen Kokoomus rp:een kuuluvat kansanedustajat muodostavat Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän.

— *Vihreän* eduskuntaryhmän sääntöjen kohta 1.2.:

Ryhmä toimii *Vihreän* liiton eduskuntaryhmänä, ja siihen kuuluvat *Vihreän* liiton ehdokaslistoilta valitut kansanedustajat, jotka ovat *Vihreän* liiton jäseniä tai sitoutumattomia, sekä ne muut kansanedustajat, jotka ryhmä jäsenikseen hyväksyy.

— *SKL:n* eduskuntaryhmän sääntöjen 1 §:

Suomen Kristillisen Liiton piirin asettamista ehdokkaista eduskuntaan valitut kansanedustajat muodostavat Suomen Kristillisen Liiton eduskuntaryhmän, josta näissä säännöissä käytetään nimitystä ryhmä.

Ryhmään voi kuulua myös muu kansanedustaja, joka on hyväksytty jäseneksi johonkin

Suomen Kristillisen Liiton paikallisosastoon ja jonka ryhmä on kokouksessaan hyväksynyt jäseneksi. Ryhmän jäsenyyttä on anottava ryhmältä kirjallisesti.

— SMP:n eduskuntaryhmän sääntöjen 1 §:

Suomen Maaseudun Puolueen eduskuntaryhmän muodostavat puolueemme vaaliliitoista eduskuntavaaleissa valitut kansanedustajat, joista jokaisen tulee kuulua jäsenenä ryhmään. Puoluehallituksen suostumuksella eduskuntaryhmän jäseneksi voidaan ottaa muukin kansanedustaja.

Kun näitä ryhmäsääntöjen kohtia verrataan edellä jaksossa 3.1. esitettyihin puolueiden sääntöihin, huomataan, että jäsenyyttä koskeva sääntely on ryhmäsäännöissä ja puolueiden säännöissä paljolti samankaltaista mutta ei aivan sanatarvasti samanlaista.

4.2. Puolueiden edustus eduskuntaryhmissä

Muutamissa eduskuntaryhmissä on puolueiden tietyillä johtohenkilöillä tai puolueiden edustajilla suoraan ryhmäsääntöjen perusteella ja ilman ryhmän erityistä päätöstä »vähintään» läsnäolo-oikeus eduskuntaryhmän kokouksissa. Luettelen nämä henkilöt ja heidän eduskuntaryhmän kokouksiin liittyvät valtuutensa:

— Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä (ryhmäsääntöjen 3 §:n viimeinen momentti):

Läsnäolo-oikeus: puoluetoimikunnan ja puolueuuston jäsenet, puolueeseen kuuluvat valtioneuvoston jäsenet ja heidän poliittiset sihteerinsä sekä puoluetoimiston valtuuttamat puolueen toimihenkilöt.

— Kokoomuksen eduskuntaryhmä (ryhmäsääntöjen 15.1 §):

Läsnäolo- ja puheoikeus: Kokoomuksen puheenjohtajat, Kokoomusta edustavat valtioneuvoston jäsenet, Kokoomuksen puoluesihteri ja puolueen keskustuomiston osastopäälliköt.

— SKL:n eduskuntaryhmä (ryhmäsääntöjen 10.2 §):

Läsnäolo- ja puheoikeus: puolueen ja sen valtuuskunnan puheenjohtajat sekä puolueen johtavat toimihenkilöt.

— SMP:n eduskuntaryhmä:

Läsnäolo- ja puheoikeus: Suomen Utisten päätoimittaja ja puolueen viralliset edustajat (ryhmäsääntöjen 8 §).

Puoluehallituksen jäsen saa olla eduskuntaryhmän kokouksessa läsnä (ryhmäsääntöjen 11 §).

Äskeinen koskee vain eduskuntaryhmien kokouksia.¹⁹ Puolueiden vaikutus ulottuu ryhmäsääntöjen perusteella myös eduskuntaryhmien muuhun toimintaan. Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen 5 §:n viimeisen momentin mukaan kutsutaan puoluesihteri eduskuntaryhmän työvaliokunnan kokouksiin siinäkin tapauksessa, että hän ei ole työvaliokunnan jäsen.

Kokoomuksen ryhmäsäännöissä on henkilöiden kautta välittyvää puolueen ja eduskuntaryhmän vuorovaikutusta säännelty verrattain laajalti. Eduskuntaryhmän työvaliokuntaan kuuluu itseoikeutettuna jäsenenä muiden muassa puolueen puheenjohtaja, mikäli hän on ryhmän jäsen (Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 6.2 §). Työvaliokunnan kokouksissa on Kokoomuksen puheenjohtajalla, varapuheenjohtajilla ja puoluesihterillä puhe- ja läsnäolo-oikeus.²⁰ Jos asiat vaativat, ryhmä pitää yhdessä puolueen elinten kanssa seminaareja tai neuvottelutilaisuuksia (Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 10 §).

SMP:n virallisilla edustajilla ja Suomen Utisten päätoimittajalla on läsnäolo- ja puheoikeus myös eduskuntaryhmän valtuuskunnan ja jaostojen kokouksissa (SMP:n ryhmäsääntöjen 8 §).

4.3. Puolueiden tavoitteet, ohjelmat ja säännöt

Ainakin kolmen eduskuntaryhmän kirjallisissa säännöissä on ryhmän toiminnan tarkoitusta koskeva kohta. Niissä viitataan asianomaisten puolueiden päämääriin tai normeihin. Esitän kirjallisiin ryhmäsääntöihin sisältyvät »tarkoituseräykset»:

— Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen 2 §:

Ryhmän tarkoituksena on edustaa valtiopäivillä kansalaisia siten, että Suomen Sosialidemo-

¹⁹ Tässä yhteydessä on huomautettava, että LKP:n — siis puolueen — sääntöjen 24 §:n 10 kohdan mukaan puoluehallitus valitsee toimikautensa ensimmäisessä kokouksessa kaksi edustajaa eduskuntaryhmän kokouksiin.

²⁰ Ks. Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 18.5 §. Saman momentin mukaan läsnäolo- ja puheoikeus on myös muilla henkilöillä, joille työvaliokunta tuollaisen oikeuden myöntää. — Puolueen puheenjohtajan roolia työvaliokunnassa määritetään siis kahdessa sääntöjen kohdassa. Johdonmukaisinta lienee ymmärtää nämä kohdat siten, että 18.5 §:n nojalla puolueen puheenjohtajalla on joka tapauksessa läsnäolo- ja puheoikeus työvaliokunnan kokouksissa mutta että 6.2 §:n mukaan hän on työvaliokunnan itseoikeutettu jäsen vain, mikäli hän on eduskuntaryhmän jäsen.

kraattisen Puolueen periaateohjelmassa, puoluekokouksissa ja puolueuuvostossa hyväksytyt tavoitteet toteutuisivat.

— Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 2.1 §:

Ryhmän toiminnan tarkoituksena on Kansallisen Kokoomuksen periaatteiden mukaisten päämäärien toteuttaminen.

— SKL:n ryhmäsääntöjen 2.1 §:

Ryhmän tarkoituksena on toimia SKL:n sääntöjen ja toimintaperiaatteiden mukaisesti kristillisen yhteiskunnanäkemyksen toteuttamiseksi eduskunnassa ja eduskuntaryöhön liittyvissä muissa tehtävissä.

Lähinnä toiminnan tarkoitusta koskee myös SMP:n ryhmäsääntöjen 2.1 §:

Eduskuntaryhmän tulee puolueohjelman ja puolueen päätösten mukaisesti toimia eduskunnassa tasapuolisesti ja oikeudenmukaisesti maan ja kansan parhaaksi unohtamatta puolueen kannattajia ja kansamme syviä rivejä.

Ryhmien ja niiden toiminnan tarkoitusta koskevilla sääntöjen kohdilla on sekä periaateellista että käytännöllistä merkitystä. Vaikka nämä määräykset saattavat olla sangen väljiä, ne ovat kuitenkin ryhmäsääntöjen osia. Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän ja SMP:n eduskuntaryhmän säännöissä kansanedustajat sidotaan ryhmäsääntöjen — siis myös tarkoitusta koskevien sääntökohdienten — noudattamiseen kurinpitörangaistuksen uhalla (Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen 14 § ja SMP:n ryhmäsääntöjen 17 §). — Ryhmän toiminnan tarkoituksesta poikkeaminen saatettaisiin kenties joissakin tapauksissa katsoa myös ryhmää vahingoittavaksi menettelyksi. Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 28 §:n mukaan ryhmä voi erottaa ryhmää erityisesti vahingoittavalla tavalla menetelleen jäsenensä määrääjäksi tai kokonaan.

VJ 11 §:ssä kansanedustajat vapautetaan velvollisuudesta noudattaa toimessaan muuta kuin oikeutta, totuutta ja perustuslakia. Kun edustajat ryhmäsäännöissä velvoitetaan edistämään puolueiden tavoitteita taikka noudattamaan eduskuntaryhmän sääntöjä tai päätöksiä, ei tällaisten ryhmäsääntöjen ja VJ 11 §:n kollisiota voitane kiistää. Jännite on heikennettävissä tai vältettävissä vain, jos puolueiden sääntöjen sekä eduskuntaryhmien sääntöjen ja päätöksien osoitettaisiin kuuluvan oikeuden, totuuden tai perustuslain kategoriaan. Tällaiseen lähestymistapaan liittyisi kuitenkin muun muassa se hankaluus, että eduskuntaryhmien laa-

timien normistojen myöntäminen oikeudelliseksi merkitsisi poikkeamista VJ 11 §:n vallitsevasta tulkinnasta. Vallitsevan tulkinnan perusteisiinhan kuuluu näkemys, jonka mukaan ryhmien päätöksiin perustuvat säännöt ja muut puoluenormit eivät ole oikeudellisia.

Jos esimerkiksi ryhmäsäännöt tavalla tai toisella luokitellaan oikeudeksi, totuudeksi tai perustuslaiksi, saatetaan joutua ristiriitaan VJ 11 §:n ilmeisimmän tarkoituksen kanssa. VJ 11 § ei ehkä enää turvaisikaan kansanedustajien vapautta, itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, vaan heidän päättävältänsä rajat jätettäisiin säänneltäviksi ryhmäsäännöillä. VJ 11 §:lle ei välttämättä jäisi juuri minkäänlaista edustajien asemaa turvaavaa sisältöä. Kansanedustajien vapauspiirin rajojen määrittäminen laskettaisiin perustuslakitasolta (VJ 11 §) eduskuntaryhmien — siis rekisteröimättömien yhdistysten — sääntöjen tasolle.

Se, että eduskuntaryhmät säännöillään ja päätöksillään pyrkivät sitomaan jäseniään, ei sinänsä ole yleisesti ottaen vastoin VJ 11 §:ää. Tällaista sitomista ei ole tietävästi missään kielletty.²¹ VJ 11 §:stä kuitenkin johtuu, että sellaiset kansanedustajiin kohdistuvat säännöt ja päätökset, jotka eivät kuulu oikeuden, totuuden tai perustuslain kategorioihin, eivät millään tavalla sido heitä. Eduskuntaryhmät saavat siis oikeusjärjestyksemme puitteissa — sanottakoon vaikkapa yksityisautonomiansa nojalla — pyrkiä päämäärään, jolta perustuslain pykälä mahdollisesti vie pohjan pois.

Avainasemassa ovat yksittäiset kansanedustajat, joiden tulee huolehtia siitä, että mikään sellainen tekijä, jonka sitovuus VJ 11 §:ssä kiistetään, ei pääse mitenkään sitomaan heitä. Kysymys on *roolien ristipaineesta*: eduskuntaryhmän jäsenten velvollisuudet eivät saa sitoa kansanedustajien toimintaa. Eduskuntaryhmän jäsenyyteen liittyvät normit ja määräykset olisi pidettävä tarkasti erillään niistä normeista, jotka sääntelevät edustuslaitoksen jäsenten asemaa ja toimintaa. Tämä saattaa edellyttää edustajilta nimenomaista päätöstä siitä, tahtovatko he edustaa puoluetta, eduskuntaryhmää vai kansaa. Edustajien pitäisi valtiopäivätoiminnassaan hyväksyä ajatus siitä, että heidän VJ 11 §:n mukainen toimintansa voi johtaa puo-

²¹ Ilkka Pere (1972, 60) on hieman varauksellisesti katsonut, että kansanedustajiin suunnattavat painostustoimenpiteet eivät ole VJ 11 §:n vastaisia. — Esim. VJ 15 §:n ja rikoslain säännökset on toki otettava huomioon, kun pohditaan kansanedustajiin vaikuttamista.

lueesta ja eduskuntaryhmästä erottamiseen tai muihin kurinpidollisiin seuraamuksiin. Koska VJ 11 §:n näkökulmasta olisi vaikeata tarkasti erottaa vaikuttaminen sitomisesta, ei tietoisuus sanktioiden mahdollisuudesta saisi oikeastaan edes vaikuttaa kansanedustajien toimintaan.

Puolueiden tavoitteistot ohjaavat toimintaa eduskuntaryhmissä muutoinkin kuin ryhmien taroitusta koskevien määräysten välityksellä. Sosialidemokraattisessa eduskuntaryhmässä valiokuntaryhmien pitää toimia siten, että puolueen ohjelmalliset tavoitteet tuodaan esiin valiokuntien mietinnöissä tai vastalauseissa (Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen 6.1 §:n a kohta). Vastaavasti pitää Kokoomuksen eduskuntaryhmässä valiokuntaryhmien pyrkiä siihen, että Kokoomuksen ohjelmalliset tavoitteet samoin kuin eduskuntaryhmän kannanotot otetaan huomioon valiokuntien mietinnöissä tai niihin tehtävissä vastalauseissa (Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 25.3 §).

SMP:n ryhmäsääntöjen 5.2 §:ssä on nimenomainen määräys, jonka mukaan eduskuntaryhmän puheenjohtajana ja sihteerinä ei voi olla sellainen kansanedustaja, »joka ei noudata puolueen sääntöjä, päätöksiä tai puolueohjelmaa». Jos on erimielisyyttä siitä, onko tällainen rikkomus tapahtunut, puoluehallitus päättää asiasta.

4.4. Eduskuntaryhmien ja puolueiden muu vuorovaikutus

Edellä on todettu, että hallitusvastuuseen osallistumisesta on monien puolueiden säännöissä mainintoja. Tätä kysymystä säännellään myös eduskuntaryhmien säännöissä. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä antaa sääntöjensä 10 §:n mukaan hallituskysymyksestä puolueen säännöissä tarkoitetut lausunnot. Tässä sääntöjen kohdassa myös viitataan HM:oon: ryhmän kokous päättää kannanmäärittelystä, kun ryhmää valtioneuvoston kokoonpanon muuttuessa kuullaan HM 36 §:n mukaisesti. Ryhmäsääntöjen 10 §:ssä määrätään lisäksi, että ryhmän puheenjohtajisto ja yksi muu ryhmän valitsema henkilö toimivat puolueen sääntöjen tarkoittamina hallitusneuvottelijoina. Nämä henkilöt toimivat ryhmän edustajina »valmisteltaessa esitystä hallitukseen osallistumisesta, hallitusohjelmasta, hallituksen paikkajaosta sekä puoluetta edustavista valtioneuvoston jäsenistä puolueen sääntöjen 45 §:n mukaisesti».

Kun Kokoomuksessa neuvotellaan hallitusvastuuseen osallistumisesta ja muista tärkeistä poliittisista kysymyksistä, pitää järjestää eduskuntaryh-

män ja puolueen valtuuston yhteisiä kokouksia, joissa on myös tehtävä päätökset (Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 4.2 §). Hallitusneuvottelijoina toimivat eduskuntaryhmän puheenjohtajistoon kuuluvat kansanedustajat yhdessä puolueen nimeämien henkilöiden kanssa (Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 5.3 §).

SMP:n eduskuntaryhmän sääntöjen mukaan SMP:n puoluehallitus päättää hallitukseen osallistumisesta eduskuntaryhmää kuultuaan. Jos SMP:n kansanedustaja tai jäsen menee ilman lupaa hallitukseen, hänet katsotaan heti puolueesta eronneeksi (SMP:n ryhmäsääntöjen 19 §).

Kokoomuksen ryhmäsääntöjen 2.2 §:n mukaan ryhmä esittää jokaisilta valtiopäiviltä kertomuksen toiminnastaan Kokoomuksen varsinaiselle puoluekokoukselle sekä puoluevaltuuston kevätkokoukselle.

SKL:n eduskuntaryhmä pitää yhteyttä SKL:n päättäviin elimiin. Tarvittaessa valitaan ryhmän edustus puoluevaltuuskunnan, puoluehallituksen ja puolueen työvaliokunnan kokouksiin (SKL:n ryhmäsääntöjen 3 §:n 9 kohta).

Puolueiden toimielimillä on ainakin periaatteessa tehokas vaikutusmahdollisuus, mikäli ne saavat osallistua eduskuntaryhmien sääntöjen muovaamiseen. Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän sääntöjen muuttamiseen liittyvät asiat käsitellään valmistavasti asiantuntijaryhmässä, johon kuuluu yhtä monta jäsentä eduskuntaryhmästä ja SDP:n puoluetoimikunnasta.²² — SMP:n eduskuntaryhmän sääntöjen alussa mainitaan, että nuo säännöt ovat puoluehallituksen vahvistamat. SMP:n ryhmäsäännöt ovat 21 §:nsä mukaan »voimassa toistaiseksi ja kunnes puoluehallitus toisin päättää».

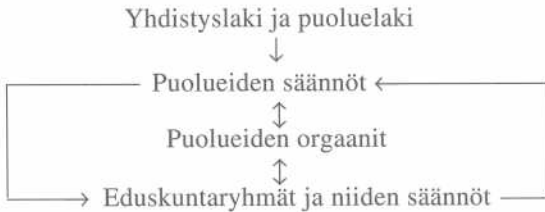
5. Loppuarviointia

Eduskuntaryhmien ja puolueiden toiminta ja eräisiä tapauksissa säännötötkin kytkeytyvät kiinteästi toisiinsa. Esimerkiksi yhdistyslaista ja puoluelaista seuraa, että puolueilla on oltava säännöt.²³ Puolueiden ja niiden sääntöjen »virallisuudesta» ja VJ 11 §:n vallitsevan tulkinnan kannalta keskeisestä

²² Asia on tosin säännelty puolueen eikä eduskuntaryhmän säännöissä (ks. SDP:n sääntöjen 46.2 §). — Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän nykyisiä sääntöjä edeltäneet säännöt oli hyväksytty eduskuntaryhmän kokouksessa 17. 11. 1966 ja SDP:n puoluekokouksessa 27. 11. 1966 (ks. näiden ryhmäsääntöjen 20 §).

²³ Ks. esim. yhdistyslain 8 ja 48.2 § sekä puoluelain 2.1 §:n 3 ja 4 kohta, 3.1 §:n 2 kohta ja 5 §.

oikeudellisuudesta ei liene epäselvyyttä. Oikeudellisuus suodattuu puolueiden sääntöjen kautta eduskuntaryhmiin ja niiden sääntöihin tietyissä tapauksissa seuraavasti:²⁴

Pitkään vaalittu ajatus eduskuntaryhmien riippumattomuudesta ja niitä koskevien säännöstöjen ehdottomasta epäjuridisuudesta ei ainakaan enää kestä empiiristä tarkastelua. Kansanedustajien asemaa pohdittaessa olisi tämänkin vuoksi aika irrottaa huomio VJ 11 §:n vallitsevasta tulkinnasta ja alkaa toden teolla eritellä pykälän sisältöä.

Esimerkiksi vuoden 1991 toukokuussa 75 % kansanedustajista kuului sellaisiin eduskuntaryhmiin, joiden kirjallisissa säännöissä annettiin valta tavalla tai toisella sitoa edustajat ryhmissä tehtyihin päätöksiin. Vaikka samoissa säännöissä saatiinkin suoda kansanedustajille erilaisia mahdollisuuksia sanoutua irti ryhmäpäätöksistä, tämä seikka ei poista tällaisten sääntöjen ja päätösten ongelmallisuutta, kun niitä pohditaan VJ 11 §:ää vasten. Kuinka ryhmäpäätösten ainakin lähtökohdaisen sitovuuden voitaisiin selittää olevan sopu-soinnussa VJ 11 §:stä luettavan kiellon kanssa, jonka mukaan mitkään muut määräykset kuin oikeus, totuus ja perustuslaki eivät sido kansanedustajia? Jos tuollaisia selitysmalleja rakenneltaisiin, luultavasti poikettaisiin VJ 11 §:n kansanedustajien vapauspiiriä turvaavasta tarkoituksesta.

Eduskuntaryhmiä tutkittaessa on yleisesti kiinnitetty huomiota ryhmäyhtenäisyyden hyötyihin sekä ryhmäsääntöjen, sanktioiden ja erilaisten määräysten luonteeseen. Tällaiset aspektit ovat kuitenkin irrelevantteja tai ainakin marginaalisia VJ 11 §:n kannalta, joka määrittää kansanedustajien vapautta, itsenäisyyttä ja riippumattomuutta sekä asettaa reunaehdoja myös sille, kuinka voi-

makkaasti eduskuntaryhmät ja puolueet saavat vaikuttaa edustajiin. Tulevaisuudessa tulisi ponnistella sen osoittamiseksi, että VJ 11 § on vakavasti otettava kansanedustajien aseman peruspilari. Sen jälkeen olisi edellytettävä toimittavan tuon oivaluksen mukaisesti.

Kansanedustajien vapauden, itsenäisyyden ja riippumattomuuden rajoittamiseen liittyviä ongelmia ei pidä pyrkiä kätkemään oikeuden ja politiikan välisen erottelun taakse. Sikäli kuin on kyse esimerkiksi eduskuntaryhmien säännöistä ja niihin tekeutuvista ryhmäpäätöksistä, ongelmat ovat paljolti oikeudellisia. Niinpä nuo säännöt ja päätökset sekä niiden perusteet olisivat saatettava juridisen analyysin kohteeksi. Niitä koskevat kysymyksenasettelut on uskallettava tuoda oikeuden ja politiikan rajamaaston kätköistä selkeästi oikeudelliselle alueelle. On tullut aika valita, annetaan-ko etusija VJ 11 §:lle ja sen päämäärille vai eduskuntaryhmien ja puolueiden luomille normeille. Valinta on perusteltava oikeudellisesti.

Eriteltäessä kansanedustajien suhteita eduskuntaryhmiin sekä näiden ryhmien ja puolueiden välisiä relaatioita huomataan toisinaan asetelmia, joita on vaikeata yhteen niiden vaatimusten kanssa, joita perustuslait asettavat edustukselliselle järjestelmällemme ja kansanedustajien asemalle. Havaintoa, jonka mukaan tietyt realiteetit ovat etäällä näistä vaatimuksista, tulisi pitää tutkimuksen kannustajana eikä lannistajana. Oikeustieteellisen ja politologisen tutkimuksen tärkeisiin tehtäviin kuuluu hankkia tietoa valtiopäivätodellisuudesta. Oikeudellisella sääntelyllä taas asetetaan puitteita todellisuudelle ja muokataan sitä. Tutkimustoiminnan ja oikeuden ei pidä taipua käytännön paineiden alla.

LÄHTEET

1. Kirjallisuus

- von Bonsdorff, Göran (1982): Eduskuntaryhmien toiminta ja edustajien muut ryhmittymiset. Teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historia*, kahdestoista osa, s. 367—456. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Borg, Olavi (1982): Puolueiden ja eduskuntaryhmien suhteet. Teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historia*, kahdestoista osa, s. 457—546. Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Hakkila, Esko (1939): *Suomen tasavallan perustuslait sekä eräitä niihin liittyviä lakeja, asetuksia ja säännöstöjä*. WSOY, Porvoo.
- Halila, Heikki (1991): *Politiikkaa juridiikan kahleissa. Yhdistys- ja eduskuntavaalilainsäädäntö politiikan kuvastimessa*. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.
- Halila, Heikki ja Lauri Tarasti (1989): *Yhdistysoikeus*. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.

²⁴ Kuvio on varsin pelkistetty. Sitä tarkasteltaessa on pidettävä mielessä esim. taustatieto, jonka mukaan yhdistyslaki toki välittömästikin sääntele eduskuntaryhmien asemaa ja toimintaa, kun eduskuntaryhmät katsotaan rekisteröimättömiksi yhdistyksiksi. — Ks. lisäksi Tähti 1991b, 39.

- Hidén, Mikael ja Ilkka Saraviita (1989): *Valtiosääntöoikeuden pääpiirteet*. 5. täydennetty painos. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki.
- Kastari, Paavo (1956): Valtiosääntöoikeuden ja sen tutkimisen erikoisuudesta. *Lakimies* 54, s. 770—790.
- Kastari, Paavo (1969): *Valtiojärjestyksemme oikeudelliset perusteet*. WSOY, Porvoo.
- Kastari, Paavo (1977): *Suomen valtiosääntö*. Lainopillisen Ylioppilastiedekunnan Kustannustoimikunta, Helsinki.
- Kekkonen, Urho (1949): Eduskuntatyön rationalisoinnista Suomessa. Teoksessa *Valtio ja yhteiskunta. Valtiotieteellisen Yhdistyksen vuosikirja 1948—1949*, s. 5—25.
- Noponen, Martti (1989): Eduskunta työympäristönä. Teoksessa *Suomen kansanedustusjärjestelmä*, toim. Martti Noponen, s. 49—77. WSOY, Porvoo.
- Nousiainen, Jaakko (1989): *Suomen poliittinen järjestelmä*. Seitsemäs ajanmukaistettu painos. WSOY, Porvoo.
- Nyholm, Pekka (1961): *Suomen eduskuntaryhmien koheesio vuosien 1948—1951 vaalikaudella ja vuoden 1954 valtiopäivillä*. Helsinki.
- Oksanen, Matti (1972): *Kansanedustajan rooli. Tutkimus kansanedustajien suhtautumisesta edustajantoimeensa vuoden 1969 valtiopäivillä*. Gaudeamus.
- Pere, Ilkka (1972): *Eduskuntaryhmät erityisesti Suomen valtiollisessa järjestelmässä*. Valtiosääntöoikeudellinen laudaturkirjoitus. Helsingin yliopisto, julkisoikeuden laitos.
- Tähti, Aarre (1991a): Eduskuntaryhmien asemasta, kelpoisuudesta ja toimivallasta. Teoksessa *Uussubjektit. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan järjestämä jatkokoulutustilaisuus Seilissä 4.—5. 6. 1991*, toim. Seppo Koskinen ja Aarre Tähti, s. 25—77. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Tähti, Aarre (1991b): Valtiopäiväjärjestyksen 11 § ja eduskuntaryhmien säännöt. *Politiikka* 33:1, s. 32—49.
- Tähti, Aarre (1991c): Valtiopäiväjärjestyksen 11 §:n taustasta, tulkitsemisesta ja tutkimisesta. Oikeudellinen sääntely ja oikeustieteellinen tutkimus kansanedustajien aseman määrittäjinä. Teoksessa *Oikeustiede — Jurisprudentia XXIV: 1991. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja*, s. 385—473.
- Tähti, Aarre (1991d): Valtiopäiväjärjestyksen 11 §:n vallitsevan tulkinnan arviointia. *Lakimies* 89:1, s. 37—69.
- Törnudd, Klaus (1982): Yleinen mielipide ja eduskuntatyö. Teoksessa *Suomen kansanedustuslaitoksen historia*, kahdestoista osa, s. 655—745. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

2. Muuta aineistoa

a) Puolueiden säännöt

- Kansallinen Kokoomus r.p:n säännöt. Helsinki 1985.
- Liberaalinen Kansanpuolue r.p:n säännöt. Hyväksytty XII varsinaisessa puoluekokouksessa Espoossa 16.—17. 6. 1990. Suomen Keskusta r.p:n säännöt.
- Suomen Kristillinen Liitto r.p:n säännöt.
- Suomen Maaseudun Puolueen säännöt. Hyväksytty SMP:n XVIII puoluekokouksessa Joensuussa 7.—8. 8. 1976. Julkaisussa *SMP:n järjestöopas*, s. 3—12.
- Suomen Sosialidemokraattinen Puolue r.p. Puolueen säännöt. Hyväksytty XXXV puoluekokouksessa Lappeenrannassa 7. 6. 1990.
- Svenska folkpartiet i Finland r.p., Ruotsalainen kansanpuolue r.p. Stadgar.
- Vasemmistoliiton säännöt. Julkaisussa *Vasemmistoliiton säännöt. Vasemmistoliiton perusjärjestön mallisäännöt*. Vasemmistoliiton julkaisuja 3, s. 3—17.
- Vihreä Liitto r.p:n säännöt.

b) Eduskuntaryhmien säännöt

- Kansallisen Kokoomuksen eduskuntaryhmän säännöt. Hyväksytty 26. 11. 1987 ryhmäkokouksessa.
- Keskustan eduskuntaryhmän säännöt. Hyväksytty Keskustapuolueen eduskuntaryhmän kokouksessa 25. 11. 1965.
- Sosialidemokraattisen Eduskuntaryhmän säännöt. Hyväksytty Sosialidemokraattisen Puolueen eduskuntaryhmän kokouksessa 17. 11. 1966 ja Sosialidemokraattisen Puolueen puoluekokouksessa 27. 11. 1966.
- Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän säännöt. Hyväksytty eduskuntaryhmän kokouksessa 1. 3. 1990.
- Suomen Kristillisen Liiton eduskuntaryhmän säännöt. Hyväksytty SKL:n eduskuntaryhmän kokouksessa 22. 11. 1979.
- Suomen Maaseudun Puolueen eduskuntaryhmän säännöt. 26. 4. 1983.
- Vihreän eduskuntaryhmän säännöt.
- Lähteinä on käytetty lisäksi valtiopäiväasiakirjoja, jotka on yksilöity niihin viitattaessa.